

УДК 343.98

Петрова І. А., д-р юрид. наук, проф., головний науковий співробітник Харківського ХНДІСЕ, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1652-6715>, e-mail: ekobezpeka.ira@gmail.com
Бубліков А. В., ст. наук. співробітник Харківського ХНДІСЕ, e-mail: andriy.bublikov7@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Сучасний розвиток будь-якої галузі національної економіки неможливий без використання останніх досягнень науки та техніки. На виключенням є й судочинство України, яке, з першого погляду, важко віднести до галузі економіки. З урахуванням прийнятих рішень щодо повернення коштів до бюджетів внаслідок покарання злочинців і створення підґрунтя для запобігання подібним злочинам у майбутньому, ефективно, справедливе судочинство важко уявити без допомоги судової експертизи, яка взагалі не може існувати відокремлено від використання досягнень науково-технічного прогресу. Проведення судових експертиз пов'язане із використанням експертних методик, які розробляються науковими працівниками судово-експертних установ у межах виконання науково-дослідних робіт (далі – НДР).

На переконання вчених, всі наукові дослідження можна розподілити на фундаментальні та прикладні, які мають власні особливі характеристики. Так, основною характеристикою фундаментальних досліджень є їх теоретична актуальність, новизна, концептуальність, доказовість, перспективність і можливість запровадження результатів у практику. При розгляді прикладних досліджень необхідно оцінювати в першу чергу їх актуальність та практичну значущість, можливість упровадження в практику, ефективність результатів [1]. Із окресленого можна визначити, що для наукових розробок, незалежно від того до фундаментальних чи прикладних їх відносять, цінною є новизна, актуальність і ефективність.

Розглянемо таку характеристику НДР, як ефективність. Необхідно зауважити, що ефективність НДР має низку складових, серед яких: економічна, науково-технічна, соціальна тощо [2]. Кожна із наведених складових має свої характеристики та особливості для НДР у галузі судової експертизи, а саме:

— економічна ефективність НДР у галузі судової експертизи характеризується вираженими у вартісних вимірах показниками економії праці судового експерта, необхідних для проведення експертного дослідження матеріальних ресурсів і фінансів, витраченого часу (експерто-годин) тощо, які отримано від використання результатів НДР і порівняння їх з витратами на проведення наукових досліджень;

— науково-технічна ефективність характеризує приріст нових наукових знань, які знаходять своє відображення у монографіях, наукових статтях, навчальних посібниках, експертних методиках, методичних рекомендаціях для проведення судових експертиз тощо, та призначені для подальшого розвитку й вдосконалення судово-експертної діяльності;

— соціальна ефективність НДР у галузі судової експертизи виявляється у підвищенні якості забезпечення правосуддя, рівня задоволення людей від отримання справедливого рішення суду, розвитку соціального забезпечення працівників судово-експертних установ тощо.

Окреслені види ефективності НДР взаємопов'язані та впливають один на одного.

Слід зауважити, що специфікою судово-експертної діяльності є багатогранність і багатоаспектність форм роботи судово-експертних установ. Різні напрями експертних досліджень, які проводяться їх співробітниками, висувають особливі вимоги до оцінки ефективності як наукової діяльності в цілому, так і окремих НДР, що проводяться в судово-експертних установах Міністерства юстиції України.

Питання ускладнюються тим, що необхідно визначити не лише ефективність НДР, на підставі оформлення отриманих результатів (монографія, методика, методичні рекомендації тощо), а й ефективність впливу результатів НДР на процес проведення судових експертиз, підвищення якості підготовки судових експертів, зростання майстерності наукового складу

тощо. При оцінці ефективності НДР, необхідно брати до уваги весь комплекс робіт, пов'язаних з науковою та експертною діяльністю судово-експертних установ. Якщо виділити таку складову, як наукові дослідження, то ефективність НДР буде визначатись:

- вдосконаленням проведення самих досліджень спрямованих на методичне забезпечення експертної діяльності;
- організацією підготовки докторів і кандидатів наук через навчання в докторантурі та аспірантурі, організованих на базі судово-експертних установ;
- створенням умов для підготовки, підвищення кваліфікації та стажування судово-експертних кадрів для установ Міністерства юстиції України та інших міністерств та відомств;
- забезпеченням провадження винахідницької та патентно-ліцензійної роботи;
- проведенням науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, круглих столів тощо;
- здійсненням видавничої діяльності згідно з сучасними вимогами тощо.

Досліджуючи питання ефективності НДР у галузі судової експертизи, необхідно зупинитися на понятті наукового потенціалу судово-експертних установ, оскільки саме від нього залежить організація та проведення наукових досліджень і досягнення кінцевих результатів. Рівень наукового потенціалу судово-експертної установи багато в чому залежить не лише від наявної структури наукових та експертних кадрів, науково-інформаційної і матеріально-технічної забезпеченості установи, а, як стверджують науковці, й від оптимальної організації наукової системи, від цілеспрямованої взаємодії всіх перелічених ознак [3–4].

Складність оцінки ефективності наукової діяльності має два аспекти, оскільки судово-експертну установу необхідно розглядати як спеціалізований науково-дослідний інститут. Звідси й два види ефективності наукової діяльності: економічна ефективність (від упровадження у галузь судової експертизи результатів завершених досліджень) і когнітивна ефективність (нібито супутня, а насправді має першочергове значення для підвищення якості підготовки судових експертів). Така ефективність наукової діяльності отримується від розроблення нових експертних методик та методичних рекомендацій, написання нових підручників і наукових статей, підготовки нових курсів лекцій для аспірантів, що ґрунтуються на наукових досягненнях у науковій роботі; проведення конференцій, семінарів для працівників правоохоронних та судових органів тощо.

Усе це допомагає розкрити науковий потенціал судово-експертної установи, який створюється в результаті її багатогранної діяльності. Зрозуміло, що кількісно оцінити вплив науки на вдосконалення експертної діяльності та якість підготовки судових експертів практично неможливо, але не враховувати це позитивне явище також не можна.

Аналіз динаміки структурних змін наукових кадрів, проведений науковцями [5–7], свідчить, що розширення масштабів наукової роботи в судово-експертних установах сприяє тому, що молоді фахівці, які приходять працювати і мають нові знання не тільки в конкретній галузі, але й в галузі управління та новітніх технологій, швидше розв'язують економічні та соціальні проблеми практичної діяльності. Фахівець, який у процесі навчання у ВНЗ пройшов сучасну школу науково-дослідної роботи, з великою користю для судово-експертних установ зможе розвивати наукові дослідження і впроваджувати їх у практичну професійну діяльність. Саме тому, на таких фахівців орієнтуються під час проведення вступної кампанії до аспірантури, яка відкрита у Харківському НДІСЕ.

Специфіка проведення НДР у галузі судової експертизи проявляється не лише в тому, що для цього потрібні підготовлені фахівці, спеціальне для того чи іншого дослідження обладнання, наявність фінансування, а й у тому, яким чином будуть використані кінцеві результати цих досліджень, і який вони дадуть ефект. Тому ефективність наукової діяльності судово-експертної установи необхідно розглядати саме з цих позицій, виходячи з головного завдання – забезпечення справедливого правосуддя. У цьому й полягає основна особливість оцінки ефективності наукової діяльності судово-експертної установи, яка за своїм змістом і головним призначенням багато в чому відрізняється від поняття щодо науково-дослідної діяльності, яка здійснюється у закладах вищої освіти та інших наукових закладах.

Ефективність наукових розробок у галузі судової експертизи також можна визначати за результатами їх впровадження. Впровадження розрізняють за двома ознаками:

- формою матеріального втілення (монографії, навчальні посібники, методики, методичні рекомендації, державні стандарти тощо);

— робочою функцією упорядкованих результатів (організація і управління експертними дослідженнями, як виробничим процесом; оптимізація, зміни в технології та процесі проведення експертних досліджень).

Як висновок, треба зауважити, що економічна ефективність наукових досліджень у галузі судової експертизи залежно від напряму експертного дослідження та проблеми, яка розробляється, насамперед, визначається на стадії техніко-економічного обґрунтування теми досліджень, уточнюється за кінцевими результатом виконаної роботи та порівнюється з отриманим результатом практичного впровадження. Необхідно також враховувати і те, що практично у будь-якій науково-дослідній роботі поряд з вибором і обґрунтуванням теми дослідження, безпосередньо проведенням наукового дослідження, важливим є етап впровадження його результатів в експертну практику та оцінка ефективності НДР.

Список використаних джерел:

1. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень : підруч. для студ. вузів екон. спец. Київ : Вища школа, 1997. 271 с.
2. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Слово, 2003. 240 с.
3. Сидоренко В. К., Дмитренко П. В. Основи наукових досліджень. Київ : РНКЦ «ДІНІТ», 2000. 259 с.
4. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. для вищих навч. закл. Харків : ХДАК, 1998. 288 с.
5. Егоров І. Ю. Научный потенциал Украины: некоторые количественные оценки результативности деятельности. *Наука та наукознавство*. 2003 № 1. С. 57–67.
6. Корольова Т. С. Аналіз динаміки структурних змін наукових кадрів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса : ОДЕУ. 2002. Вип. 11. С. 231–234.
7. Підгорний А. З. Теорія статистики : навч. посібн. Одеса : ОДЕУ, 2001. 150 с.

УДК 347.948.2

*Пиріг І. В., д-р юрид. наук, доц., професор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8391-067X>,
e-mail: pira@ua.fm*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Для ефективності будь-якого виду людської діяльності, включаючи й діяльність з розслідування кримінальних правопорушень, потрібно відповідне її забезпечення. Від кількісного та якісного показників забезпечення діяльності слідчих, оперативних, експертних та інших підрозділів, що беруть участь у розслідуванні, залежить його успіх, повнота та швидкість виконання завдань кримінального провадження. Забезпечення експертної діяльності, як слідчої, так і оперативно-розшукової за змістом поділяється на науково-методичне, правове, матеріально-технічне, інформаційне, організаційне, кадрове [1, с. 39]. За кожним з означених напрямків на сьогодні існують певні проблеми, основними з яких ми виділяємо такі.

1. Інформаційне забезпечення проведення експертиз. Оскільки злочин є подією минулого, яку слідчий безпосередньо не сприймав, його пізнання здійснюється опосередковано, через виявлення і дослідження відображень окремих його елементів, їх властивостей в оточуючій обстановці. Однією з основних з інформативної точки зору є огляд місця події. На місце події виїжджає слідчо-оперативна група у складі слідчого, працівників оперативного підрозділу та спеціалістів. Як спеціалісти залучаються, як правило, інспектори-криміналісти слідчих підрозділів поліції. Аналізуючи практику розслідування злочинів, підслідних Національній поліції, можна зазначити, що основні дії з виявлення, вилучення, дослідження матеріальних об'єктів на місці події здійснює саме спеціаліст-криміналіст. Вилучені ним об'єкти у подальшому будуть предметом дослідження експертів. Проблемним на сьогодні є зниження кількості та якості вилучених при оглядах місць події речових доказів, про що свідчать результати проведеного нами опитуванні слідчих Дніпропетровської, Запорізької, Донецької, Полтавської областей.

Реформування у 2015 році МВС та утворення Національної поліції України торкнулось і перебудови слідчих підрозділів, що входять до її складу. До територіальних слідчих відділів увійшли сектори техніко-криміналістичного забезпечення з посадами інспекторів-